

Dəyərli irs, örnək, ömür yolu

1923-cü il dekabr ayı-

nın 21-də Astara şəhərində dünyaya göz açan Ziya Bünyadov Azərbaycan tarixində dərin iz qoymuş bir şəxsiyyət kimi yaddaşlara həkk olunub. Ailəsi təhsil həyatında müüm rol oynayıb. Onun atası Musa Mövsüm oğlu Bünyadov qədim Bibi-Heybət alim-şeyxləri nəslindəndir. Bu nəsil kökləri şeyx Bünyadın adından götürülmüş soyadı ilə tanınır. Musa Mövsüm oğlu ailəsinə həm dini, həm də elmi irsi ötürmüştə, oğluna hələ uşaqlıq illərindən ərəb dilini öyrədərək müqəddəs "Qurani-Kərim"lə tanış etmişdi. Bu irs Ziya Bünyadovun sonrakı dövrək tədqiqatlarına və elmi fəaliyyətinə möhkəm təməl yaratdı. Ziyanın anası Raisa Mixaylovna Qusakova isə Lənkəranda doğulmuşdu. O, Azərbaycanda məskunlaşmış köhnə rus köçmənlərindən idi. Raisanın kökləri iki fərqli mədəniyyətin və irsin sintezini eks etdirirdi. Bu zəngin ailə mühiti müxtəlif mədəniyyətlərə olan maraq Ziyanın düşüncəsində yer alıb. Atası Musa Mövsüm oğlu vaxtılıq ataman Lyaxovun kazak diviziyasının bir alayında hərbi tərcüməçi kimi xidmət etmişdi.

Bu gün görkəmli şəxsiyyətin anadan olmasından 101 il ötür. O, 1939-cu ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakı Ali Birləşmiş Komandirlər Məktəbində təhsil alır və hərbi fəaliyyətə başlayır. İkinci Dünya mühərribəsi illərində göstərdiyi şücaət isə onun adını tarixə qızıl hərflərlə yazdı. Ukrayna və Moldova uğrunda gedən döyüşlərdən tutmuş, Mozdok, Tuapse, Belarus və Polşa cəbhələrinə qədər hər bir savaşda fəal iştirak edən Bünyadov mühərribədə əsl qəhrəman kimi tanınır. Düşmən mühəsirəsinə düşdüyü zaman belə döyüşərək oradan çıxmış, bacaran Ziya Bünyadov polkun bayrağını xilas etməkə əsgəri şərəfi qorumaq üçün inanılmaz iradə göstərmişdir. Bu cəsareti addımı onun yalnız bir əsgər deyil, həm də sadıq bir vətəndaş olduğunu sübut etmişdi.

Lakin mühərribənin sərt qaydalarından biri də Bünyadovun taleyini sınağa çekir. Haqsız ittihamlar nəticəsində cərimə bölüyünə göndərilir və bir il boyunca burada xidmət edir. Hətta burada da o, yaşca və təcrübə baxımından özündən böyük olan əsgərlər arasında hörmət qazanmayı bacarır. Gənc leytenant çətin şəraitdə belə iradəsi, əxlaqı və liderlik qabiliyyəti ilə hər kəsin rəğbetini qazanır. Döyüş şücaətlərinə görə 22 yaşlı Ziya Bünyadov 27 fevral 1945-ci ildə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülür. Ziya Bünyadovun döyüş yolu yalnız mühərribə qəhrəmanlığı deyil, həm də insan iradəsinin, əzminin və şəxsiyyət gücünün hekayəsidir.

Mühəribədən sonra Moskva Şərqişunaslıq İnstututunda ali təhsili ni davam etdirir və sonralar şərqişunaslıq elminə müüm töhfələr verir. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Tarix İnstututunda çalışdığı dövrə isə VII-XIII əsrlər Azərbaycan və Xilafət tarixi üzrə dəyərli araşdırımlar aparır.

Ziya Bünyadov 1964-cü ildən etibarən Yaxın və Orta Şərqi Xalqları İnstututunda orta əsrlər tarixi şöbəsinə rəhbərlik edir. Tarix elmləri doktoru və professor kimi yüksək elmi rütbələrə yiyələnən akademik 1973-cü ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilərək ölkənin elmi həyatında böyük nüfuz qazanır.

İstedadlı alim. Görkəmli ictimai xadim. Mütəfəkkir. Qəhrəman. Şəxsiyyət. Sadə və gözəl İnsan. Bu sözlər təsadüfi sıralama deyil. Onlar bütöv bir ömür, misilsiz bir irs və örnək bir həyat haqqında danılmaz həqiqətləri təsvir edir. Bütün bu ifadələr bir adama məxsus olsa da, hər biri ayrılıqda bir dəyərdir. Ziya Bünyadov təkcə elmin zirvəsində deyil, Azərbaycanın milli ruhunu dünyaya tanıdan bir qəhrəman idi. Döyüş meydanında göstərdiyi şücaət, ölkəsinin bayrağını ucaldan zabit qıruru ilə yanaşı, elm meydanında araşdırıldığı hər bir səhifədə Azərbaycan tarixini yaşıdan, gələcək nəsillərə ötürən böyük mütefəkkir kimi tanındı.

Müqəddəs "Qurani-Kərim"in ana dilimizə tərcüməsi Azərbaycan mədəniyyəti və mənəvi dünyası üçün əvəzsiz bir hadisədir. Bu müqəddəs

missiyanın gerçəkləşməsində Ziya Bünyadovun rolü misilsizdir. "Qurani-Kərim"i tərcümə etmək adı bir iş deyil, bu, həm elmi, həm də mənəvi baxımdan yüksək hazırlıq tələb edir. Şərqişunaslıqını, islam tarixini və fəlsəfəsini dərindən mənimsəmək, ərəb dilinin incəliklərini mükəmməl bilmək, hər bir ayənin mənasını həm dini, həm də ədəbi baxımdan düzgün əks etdirmək tələb olunur. Bu ağır və məsuliyyətli missiyanı yerinə yetirmək üçün Ziya Bünyadov elmi fədakarlıq göstərib.

Ziya Bünyadovun böyük əks-səda doğuran "Azərbaycan VII-IX əsrlər" monoqrafiyası elm aləmində bir mərəhələ olmaqla yanaşı, siyasi mübarizə meydanında da möhtəşəm təsir gücünə malik idi. Kitabda təqdim olunan faktlar və çoxarlılan elmi nəticələr erməni millətçilərinin Azərbaycana qarşı irəli sürdükəri yalançı iddiaları və tarixi saxtakarlıqları darmadağın etmişdi. Onlar üçün bu monoqrafiya ağır bir zərəbə oldu. İllərlə qurduqları fitnəkarlıq strategiyası Ziya Bünyadovun dərin elmi təhlili qarşısında diz çökdü. Həqiqətlərin elmi əsaslarla üzə çıxarılması, saxtakarlıqla qurulmuş miflərin süqutuna səbəb oldu. Bu uğurlar Ziya Bünyadovu susdurmaq istəyənlərin nifrətini daha da alovlandırdı. Ona qarşı müxtəlif fitnələr planlaşdırılır, böhtanlar atılır, təhdidlər səsləndirilir. Lakin Ziya Bünyadov qələmin gücünə və həqiqətin üstünlüyünə arxalanaraq bu çirkin cəhdələrə əyil-mədi.

Ziya Bünyadovun tarixi həqiqətləri ortaya qoymağın uğrundakı əzm və iradəsi onun Milli Məclisdəki fəaliyyətində də öz əksini tapırdı. Azərbaycanı ən mötəbər məclislərde la-yiqinçə təmsil edən bu görkəmli şəxsiyyət, deputat xalqın etimadını doğruldu. Repressiya dövrünün acı həqiqətlərini üzə çıxarmaq onun ən böyük xidmətlərindən biri idi. Bünyadov Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin arxiv materiallarını araşdıraraq repressiya qurbanlarının talelərini cəmiyyətə çatdırmaq üçün misilsiz

işlər görmüşdü. O, respublika mətbuatında dərc etdirdiyi silsilə məqələlərlə xalqımızın keçmişindəki bu ağırlı səhifələrə işıq salmış, günahsız insanların yaddaşlarda əbədi yaşaması üçün çalışmışdı. Akademik, həmçinin müxtəlif şəhərlərin fəxri vətəndaşı seçilərək Azərbaycanın elm və mədəniyyətini də dünyada tanıtmışdı.

1988-ci ilin mayından 1990-ci ilədək Ziya Bünyadov Şərqişunaslıq İnstututunun direktoru vəzifəsini icra edib. 1988-ci ilin oktyabrında türk xalqları tarixinin öyrənilməsindəki müstəsna xidmətlərinə görə Türk Tarix Qurumunun fəxri üzvü seçilib. 1990-ci ilin iyununda isə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti vəzifəsine seçilmişdir, 1992-ci ilin oktyabrdan ömrünün sonuna qədər, yəni 1997-ci ilə qədər yenidən Şərqişunaslıq İnstututuna rəhbərlik edib, bu sahədəki elmi tədqiqatları ilə Azərbaycanın beynəlxalq aləmdəki nüfuzunu artırmağa davam edib.

Lakin görkəmli alim 1997-ci ilin fevralında amansızcasına qətlə yetirildi. Onun ölümü Azərbaycan elmi və mədəniyyəti üçün böyük itki idi. Vəfatından sonra Azərbaycanın "İstiqlal" ordeninə layiq görüldü. Bakının böyük prospektlərdən birinə adı verilib, AMEA-nın Şərqişunaslıq İnstututu mərhum akademikin adını daşıyır.

Böyük Vətən mühərribə illərində o, "Qafqazın müdafiəsinə görə", "Almaniya üzərində qələbəyə görə", "Berlinin alınmasına görə" medalları və digər mükafatlarla təltif edilib. Bundan başqa, "Qırmızı Bayraq", "Aleksandr Nevski", "Qırmızı Ulduz" ordenləri və bir çox medallarla da təltif olunmuşdu.

Akademik Ziya Bünyadovun həyatı və fəaliyyəti yalnız keçmişimiz deyil, həm də gələcək nəsillər üçün bir örnəkdir. Onun irsi, araşdırımları və tərcümələri bu gün də öz dəyərini qoruyub saxlayır.

Röya RÜSTƏMLİ,
"Respublika"

